

HÄSTEN OCH HÅLLBAR UTVECKLING

HUR KAN
HÄSTEN BLI EN
PLANETSKÖTARE?

SAMTIDIGT SOM VI HAR ALLT MER BRÅTTOM ATT LÖSA VÅRA STORA HÅLLBARHETSUTMANINGAR SÅ ÖKAR DE HÅLLBARA LÖSNINGARNA I EN ALLT SNABBARE TAKT.

Den här skriften ger en första översikt av vilka områden och hållbarhetsutmaningar som är kopplade till hästen. Vi som författat den hoppas kunna bidra till en helhetsbild och inspirera till att vi tillsammans ökar takten i förändringen till ett hållbart samhälle med hänsyn till planeten, människor och våra husdjur.

Ambitionen är att skriften ska inspirera till ännu fler aktiva konsumenter och företag och till samarbeten kring hur vi kan få lönsamma och hållbara hästverksamheter idag och i framtiden.

Texterna beskriver vad det betyder att bli hållbar och ger tips om vilka steg vi kan ta. Det är viktigt att du sedan väljer de lösningar som passar bäst för dig, din sköthäst, dina hästar och din verksamhet utifrån de förutsättningar du har. En förändring sker genom många olika steg och vi kan alla bidra i stort eller smått till att skapa en hållbar och blomstrande värld där våra samhällen fortsätter att utvecklas.

STORT FOKUS PÅ HÅLLBARHET – DET HÄNDER NU

Världen över har vi börjat se en omställning mot en bättre och mer hållbar framtid. 2015 blev det så kallade supermiljöåret.

Efter många års förhandlingar fick vi äntligen ett klimatavtal där majoriteten av alla världens länder enades. Tidigare på hösten beslutades också om 17 globala mål för en hållbar utveckling som bland andra kronprinsessan Victoria är ambassadör för.

Vi ser fler goda exempel på hållbara produkter och tjänster i alla sektorer i samhället. Solcellspaneler är den snabbast växande tekniken i världen när det kommer till förnybar el, delnings-ekonomi ökar, återvunna material i kläder, säkra och bra arbetsvillkor i leverantörskedjor och andelen ekologiska livsmedel ökar mer än någonsin.

Individer, företag och organisationer ser möjligheterna med en hållbar utveckling. 100 miljoner människor världen över tillhör gruppen LOHAS (Lifestyle of Health and Sustainability) som vill ha ett njutbart, hälsosamt och spännande liv men inte på bekostnad av andra. Idag är hållbar utveckling den största drivkraften för innovation inom företag eftersom det påverkar lönsamheten positivt på både kort och lång sikt.

De flesta större företag har idag ett aktivt hållbarhetsarbete, medan de små företagen, med färre än 10 anställda, ligger lite efter. Småföretagen utgör en viktig del av det svenska näringslivet. När antalet hästar växer, efterfrågas allt mer produkter, kläder och tjänster till våra aktiviteter. Då växer också hästnäringens ansvar att bidra till en hållbar utveckling. En stor del av miljöpåverkan kopplat till hästen sker i leverantörskedjan när foder eller utrustning tillverkas.

Vi har alla möjlighet att bidra till en positiv framtid genom vår konsumtion eller våra investeringar. För att minska påverkan på miljön, klimatet och bidra till bättre arbetsvillkor kan vi köpa färre och bättre saker. Vi kan använda energi på ett mer

effektivt sätt, byta till miljömärkt el, och när det är möjligt välja tåget framför flyget och cykeln framför bilen.

Vi behöver alla bidra för att vi ska kunna fortsätta att njuta av den värld vi känner, den enda planeten med hästar på.

VARFÖR SKER DEN HÄR OMSTÄLLNINGEN TILL ETT HÅLLBART SAMHÄLLE?

Sedan 50-talet och fram till idag har många människor fått ett bättre och bekvämare liv. Samtidigt har vi också sett en dramatisk ökning av negativ miljöpåverkan på vår planet. 50-talet var starten på den stora accelerationen, kurvor som visar en negativ global miljöpåverkan och pekar rakt upp. Då var vi 3 miljarder människor och nu är vi över 7 miljarder. Framöver kommer vi dela planeten med ytterligare några miljarder människor som alla behöver jordens resurser. Det innebär att vi står inför stora utmaningar för att kunna skapa en bra och hållbar framtid.

Även om alla lösningar inte finns ännu och det ekonomiska systemet inte alltid underlättar för den som vill göra rätt så kommer det att bli mer och mer lönsamt att agera hållbart. Man bedömer att priser på råvaror kommer att fortsätta stiga vilket gör att det lönar sig allt mer att hushålla med resurser, att vara så effektiv som möjligt och se allt avfall som en ny resurs. Lagstiftning och regelverk kommer fortsätta att bli allt hårdare när det gäller sådant som smutsar ner vår planet. Vilket i sin tur innebär att det även kommer att vara lönsamt att undvika att drabbas av hårdare lagstiftning t ex kring kemikalier eller växtnäringssläckage.

Den här skriften visar att hästen har både positiv och negativ påverkan på samhället och vår miljö. Till exempel bidrar flera aktiviteter negativt till klimatförändringen, försämrade odlingsmark, övergödning av våra sjöar och hav, dåliga arbetsvillkor, utrotning av arter och fler giftiga kemikalier i vår miljö. För att vi ska

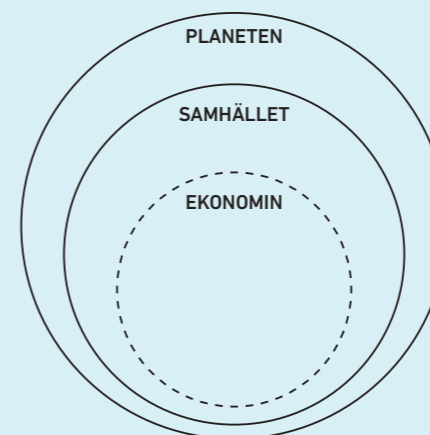
kunna leva väl tillsammans idag och i framtiden behöver vi säkerställa att vi inte överskrider planetens gränser och att vi klarar av att leva väl tillsammans.

I Sverige har vi en hög kunskap och förståelse för miljöfrågor, samtidigt använder vi alldeles för mycket resurser. Vi tillhör planetens medelklass som köper och slänger mycket saker. Människan är idag den största kraften som påverkar planeten på grund av just allt vi producerar och konsumerar. Den påverkan kan man säga utgöra vårt ekologiska fotavtryck. Svenskar hamnar på 10:e plats över länder med störst fotavtryck per person. Om alla andra i världen hade ett lika stort ekologiskt avtryck som vi svenskar, skulle vi behöva 3,7 jordklot.

Det här gäller även konsumtion kopplat till hästar. Vi har sett en femfaldig tillväxt av antalet hästar i Sverige de senaste fyrtio åren och i dag finns ungefär 360 000 hästar i Sverige. I dagsläget omsätter svensk hästnäring cirka 52 miljarder kronor per år och bidrar med fler än 30 000 heltidsarbeten.

HÅLLBAR UTVECKLING, ATT BLI PLANETSKÖTARE

Den vanligaste definitionen av en hållbar utveckling kommer från Brundtlandrapporten. Den säger att en hållbar utveckling är en

utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.

För att leva upp till det behöver vi förstå att vi är beroende av planetens resurser och tjänster för vad vi kan göra i våra samhällen, vilket i sin tur påverkar vår ekonomiska aktivitet. För att vi ska kunna leva väl tillsammans i framtiden behöver vi säkerställa att vi inte överskrider planetens gränser, arbeta för tillit mellan oss människor, respektera mänskliga rättigheter och ta väl hand om våra husdjur.

HÄSTEN SOM PLANETSKÖTARE

Att vara planetskötare innebär att skapa ett hållbart samhälle med hänsyn till planeten, människor och våra husdjur. Ett samhälle som är mer attraktivt, roligare, mer rättvist och mer demokratiskt.

En förändring sker genom att många fortsätter att bidra genom att ta olika steg i en hållbar riktning. Det är viktigt att du väljer de lösningar som passar bäst för dig, din sköthäst, dina hästar eller din verksamhet utifrån de förutsättningar du har. Här följer de områden som beskrivs mer utförligt i den här skriften.

- Hästen bidrar med mer än en ridtur
- Hästens bete bidrar till en biologisk mångfald i naturen
- Hästens välmående – vad gör hästen de timmar när du inte är där?
- Hur hållbart är det som hästen äter?
- Hästgödseln är en viktig resurs
- Stallens energianvändning
- Transporter – hästen på resa
- Hästens och ryttarens utrustning
- Stallens avfall och återvinning
- En hållbar tävling

HÄSTEN GER OSS MÄNNISKOR SÅ MYCKET MER ÄN EN RIDTUR

Hästen påverkar oss positivt i både kropp och själ. En halv miljon svenskar rider regelbundet och många står på kö. Det är den näst största sporten i Sverige där pojkar och flickor, män och kvinnor möts på samma villkor. Det är också en livsstil.

Ridsporten bidrar på många sätt till social hållbarhet i samhället och delar samtidigt en del av de utmaningar som också finns. Närmare 160 000 personer är medlemmar i någon av landets ridklubbar. Dessutom är ridning den näst största handikappidrotten i Sverige med ca 4 000 ryttare. Trav och galopp är den näst största publiksporten.

Ridsporten är den näst största ungdomsidrotten i Sverige i synnerhet bland flickor. Stallmiljöer och ridskolor har visat sig vara en miljö som utvecklar flickors självförtroende, ledarskap och har blivit en plantskola för framtida kvinnliga chefer. Det sägs att 70 procent av kvinnliga svenska chefer har en bakgrund i stallet. Hästen används också oftare inom friskvård och rehabilitering. Samlingsbegreppet hästunderstödd terapi är när hästen och ridningen är en del i behandlingen men att målet med behandlingen är något annat än att lära sig rida och hantera hästar. 30 minuter på hästryggen i skritt, motsvarar 30 minuters promenad. Det betyder mycket om man inte kan gå på sina egna ben.

Stallet kan också ha en baksida, där hierarkier kan leda till mobbing, rädsla och ojämställdhet. Av alla som rider i Sverige är bara en av tio en kille. Det finns också kritik mot utseendefixering och

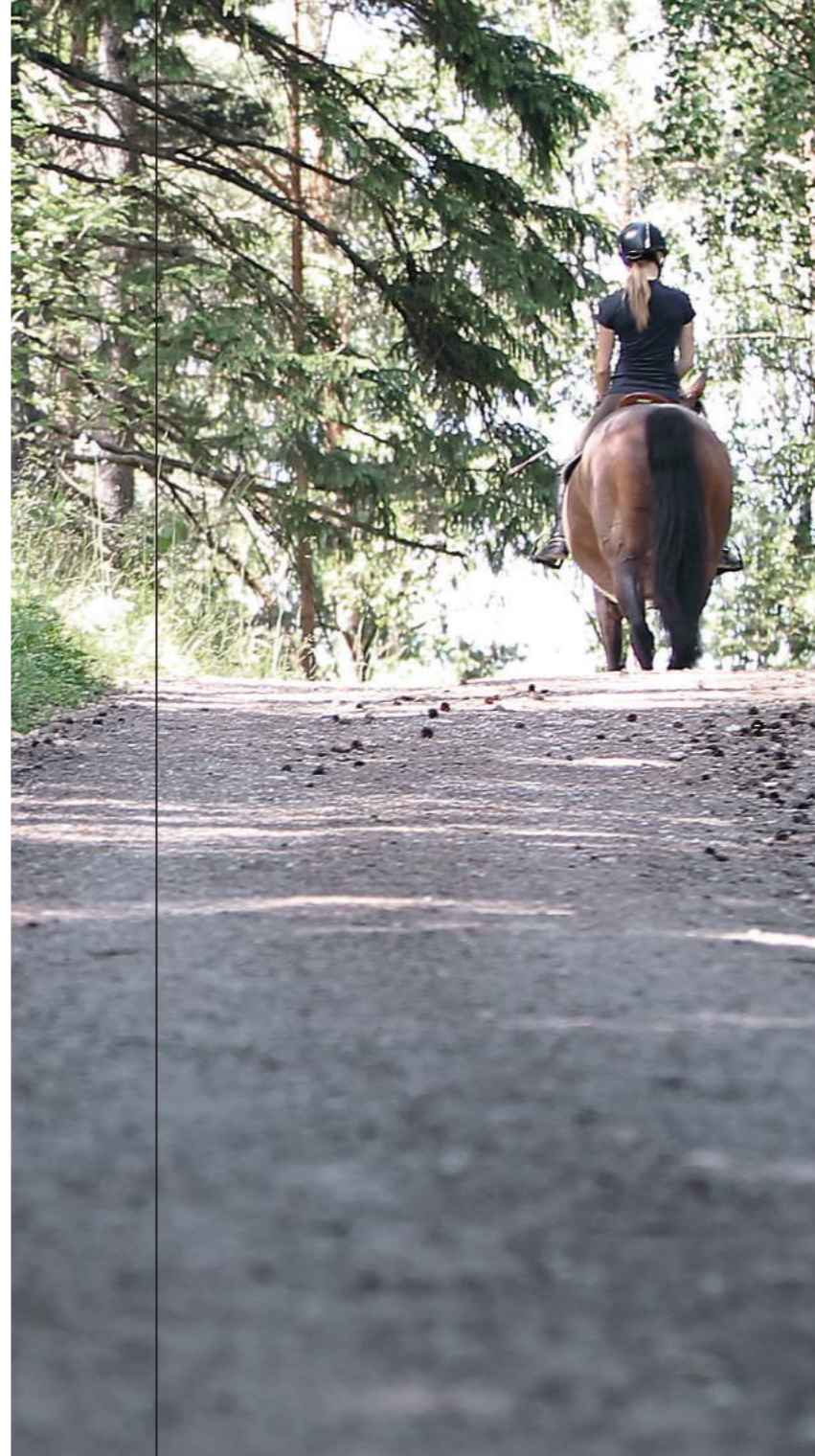
prylhets. Med sociala medier som når många och ett fokus på loggor inom ridmode och hästutrustning så ökar märkesfixeringen i stallet.

Svenska Ridsportförbundet utbildar årligen 600–700 ungdomsledare och en stor del av Sveriges ridklubbar går runt med hjälp av eldsjälar och ideella krafter. Det är en sektor som präglas positivt av kunskapsöverföring och lärande. Mycket av detta sker ideellt och på fritiden men hästnäringen ger också upphov till 30 000 avlönade heltidsarbeten. En femfaldig ökning av antalet hästar i Sverige de senaste fyrtio åren, skapar en ökad efterfrågan på välutbildad arbetskraft. Arbeten med hästar sker både under en kortare tid men också under hela yrkeslivet. Arbetet i stall är en riskfylld miljö på grund av stora djur och maskiner. Undersökningar visar att det finns utmaningar när det gäller arbetsvillkor och säkerhet. 2015 erbjöd inte ens hälften av arbetsgivarna inom hästnäringen vita löner. En utmaning är att hitta bra lösningar och anställningsformer i en bransch som är mycket tidskrävande.

VAD KAN VI GÖRA?

Det sociala området inom hållbar utveckling har fått större utrymme under senare år. Tillit är grundläggande för väl fungerande samhällen. Många organisationer och företag arbetar med en gemensam värdegrund kring rättvisa, rättigheter och behov. Hur man arbetar med det i praktiken varierar utifrån vilket sammanhang man befinner sig i.

För att vi ska kunna ha socialt hållbara samhällen finns det fem viktiga områden att arbeta med. Det är att vi människor känner att det är meningsfullt för oss att vara en del i det samhälle eller den grupp vi tillhör. För att känna det behöver vi få

”Vår erfarenhet är att många stallägare, klubbar och tränare behöver bli betydligt bättre på att kartlägga vilka risker som finns i arbetsmiljön och förebygga dem, innan olyckan är framme”, säger Hans Jansson, inspektör på Arbetsmiljöverket i Stockholm.

delta på lika villkor och ha en möjlighet att utvecklas och kunna påverka vår situation och främja en god hälsa. Grundläggande är respekten för alla människors lika värde och rättigheter.

Svenska Ridsportförbundet har under 2015 har tagit fram verktygslådan ”Trygg i stallet”. Den berör frågor kring trygghet, trivsel och lika-behandling, hur vi arbetar förebyggande mot kränkningar och utanförskap och därigenom skapar en trygg och jämlik miljö. Under senare tid har också flera initiativ med fokus på killar och ridsport dykt upp.

För dig som är yrkesverksam eller arbetsgivare, ta del av HNS arbete kring morgondagens hästjobb och boken ”Trygga hästjobb” som tagits fram av KA och Prevent. I morgondagens hästjobb finns bland annat förslag på personal- och arbetsmiljö-handbok. I ”Trygga hästjobb” finns bland annat en checklista som hjälper dig att gå igenom din verksamhet.

Om du söker hästjobb fråga arbetsgivaren om du är försäkrad. Och tänk på att om du jobbar svart får du ingen allmän pension, betald föräldraledighet, sjuklön eller a-kassa. Mer information om arbetsvillkor kan du till exempel hitta hos de olika fackförbunden.

HÄSTENS BETE BIDRAR TILL BIOLOGISK MÅNGFALD I NATUREN

Hästar mår bra av att gå på bete eftersom den får utöva sina naturliga beteenden som att ströva, söka egen föda och få social träning med andra hästar.

Det faktum att hästar är bra på att beta gör att de, tillsammans med andra betande djur som till exempel får och kor, blir en viktig del i att hålla våra landskap öppna. Våra öppna landskap med glesa skogar, ängar och ekhagar försvinner idag i snabb takt. Anledningen är att betesmarker inte används lika mycket nu som förr och därför växer de igen. Sedan 1850 har naturbetesmarken i Sverige minskat från två miljoner hektar till ca 450 000 ha. Många blommor, fjärilar och fåglar behöver öppna landskap och hotas därför när markerna växer igen. Variationen av djur och växter kallas biologisk mångfald. Tillsammans skapar de ekosystem som ger oss tjänster som till exempel rent vatten och pollinering. Pollinering gör äppelblommor till äpplen. Visste du att var tredje tugga du äter är tack vare pollinerande bin? Naturbetesmarker är inte bara värdefulla för biologisk mångfald, utan också för att binda kol som begränsar klimatförändringar.

Idag är många hästhagar åkermarksbeten, det vill säga vallar där man plöjt och sått in gräs. Hästen bidrar till att hålla våra landskap öppna tack vare att den betar och att vi odlar foder

”På Tunarp har vi både ridskole- och ridlägerverksamhet med 27 hästar och 11 ponnyer. Hos oss får hästarna gå ute tillsammans i flock i stora rymliga hagar hela året, under sommarhalvåret går de ute dygnet runt förutom den tid då de används i undervisningen. Vi har en del bete på åker i kombination med naturbete. Vi har alla slags hästar på naturbete men ponnyerna enbart på naturbete. Även inköpta hästar från Holland och England klarar sig fint på naturbete hos oss”, säger Beata Thafvelin-Karltorp, Tunarps Säteri.

till den på åkermarken. Men om hästarna i större utsträckning skulle beta på naturbetesmarker skulle de bidra än mer till den biologiska mångfalden och kolbindningen. En naturbetesmark är en gammal mark som har betats men aldrig plöjts, gödslats eller såtts med gräs. Naturbetesmarker har en hög biologisk mångfald och är hem för många hotade arter som är beroende av just den här sortens mark.

Hästar trivs bra i stora, kuperade hagar där det finns mat, vatten, sol och skugga. Det är en beskrivning som passar på många naturbetesmarker. Hästar klarar förvuxet, grovt gräs bäst av alla djurslag vilket också gör att öppna marker som varit utan bete en längre tid fungerar bra för hästar. Fler saker på hästens pluskonto är att hästar föredrar gräs framför örter såsom blommor och att många dyngbaggars trivs i hästens gödsel. Att hästarna trots detta ibland har ett ganska dåligt rykte som betesdjur beror på att de har förmågan att beta ner hårt, riktigt nära marken, vilket gör att grässvälen lättare kan trampas sönder. För att skydda betesmarken är det viktigt att marken hela tiden är täckt av växtlighet och att hästarna inte skadar träd genom att till exempel gnaga bark. Hästarna är också relativt tunga och kan, särskilt om de har skor, slita hårt på marken. Därför är det viktigt att man hela tiden säkrar att hästarna bara betar så länge att marken inte tar skada. Om marken blir söndertrampad binder den inte heller inte lika mycket kol.

VAD KAN VI GÖRA?

Om du inte har tillgång till egen naturbetesmark så kontakta i första hand lantbrukare i närheten. Du kan också kontakta din kommun eller Länsstyrelse för att se om de har betesmark du kan hyra eller har tips på markägare du kan kontakta. De kan även dela med sig av värdefull information och kunskap. Tänk på att även en kortare tids bete kan ge ett viktigt bidrag till naturvärden och den biologiska mångfalden.

För att hästarnas bete ska gynna den biologiska mångfalden i naturbetesmarker är det viktigt att planera betet på ett sådant sätt att marken inte trampas sönder eller gödslas upp med gödsel eller foderrester. Om någon häst börjar gnaga bark på värdefulla träd bör den flyttas direkt. Det är bra att ha tillgång till olika hagar så att det är lätt att flytta på hästarna i tid. En tumregel är att naturbetesmark bara lämpar sig för sommarbete och aldrig som rastfålla eller vinterhage.

Sambete och växelbete mellan häst, nötkreatur och får är positivt och ökar både markens produktion av gräs och minskar parasittrycket. Det är också viktigt att göra ett träckprov för att hålla parasittrycket nere. Om det visar att hästen behöver avmaskas ska det göras minst tre dagar före betessläpp. Det gör till exempel att dyngbaggarna som bryter ner djurspillning skyddas från avmaskningsmedel.

HÄSTENS VÄLMÅENDE – VAD GÖR HÄSTEN DE TIMMAR NÄR DU INTE ÄR DÄR?

Vi bestämmer nästan helt över hästens liv, vad den får äta, vilka den får umgås med, om den får fortplanta sig och vad hästen får göra för aktiviteter. Det innebär att vi har ett stort ansvar över hästens välmående.

För att en häst ska må bra behöver den få möjlighet att utöva sina naturliga beteenden. Hästens välmående är ett stort område. Det här avsnittet fokuserar på vad vi kan göra för att ge hästen möjlighet att utöva sina grundläggande beteenden den tid vi inte använder den för ridning, träning eller tävling.

Hästen är ett gräsätande flock- och flyktdjur och ägnar stor del av vaken tid till att vandra och söka föda. I det vilda rör den sig mellan 10 och 30 km per dag. Den är programmerad för att beta eller äta grovfoder 14-16 timmar per dag utan längre uppehåll än 3-4 timmar. Hästen äter även på natten eftersom den bara sover 3-4 timmar fördelat på korta stunder över hela dygnet.

Välfärdssjukdomar bland hästar ökar och många gånger är dessa relaterade till våra avsteg från att låta hästen utöva sina grundläggande beteenden. Hästens behov av att söka föda, äta och att vandra är viktigt att tillgodose för att undvika beteendestörningar som till exempel vävning, äta på tränredning eller krubbitning. Hästens fodersmältning är gjord för att hela tiden fylla på foder i små doser. Idag ser vi tyvärr att magsår, övervikt och kolikfall drabbar hästar som i många fall hade kunnat förebyggas genom bra utfodringsrutiner, tillgång till rörelse samt rent vatten. Ibland visar hästen inga eller få tydliga symptom, men den är ändå inte fullt frisk och presterar inte. Även risken för karies ökar om hästen får för lite grovfoder eftersom den skyddande saliven bara utsöndras när hästen äter.

VAD KAN VI GÖRA?

Gå igenom den stall- och hagemiljö samt aktivering som dina hästar har och fundera på hur ättid, rörelse och social kontakt kan tillgodoses. Hästen och kombinationen av hästar ger lite olika förutsättningar, men kom ihåg att alla hästar har samma behov av att uttrycka sina naturliga beteenden.

–“... Vi överför vår mat- och sovkllocka plus ett sätt att tänka kring hästar som liknar hur vi människor umgås. Hästens matsmältning skiljer sig mycket från människan, och en del andra djur. Den vilar helt annorlunda perioder och kräver rörelse för att må bra. Om vi tar vara på den här kunskapen kan vi hålla våra hästar friskare, slippa en hel del mag- och tarmproblem samt få både hobbyhästen och tävlingshästen att klara av det vi begär av den”, säger Anna Hassö Landslagsryttare i fälttävlan i förordet till boken Hästsignaler.

Hästar är flockdjur och bör alltid vara i kontakt med andra hästar. De har en tydlig rangordning som gör att flocken är sund och trygg att vistas i. Det är att föredra att hästar hålls i grupper i tillräckligt stora hagar, men om det inte är möjligt försök se till att hästen kan se och vara i kontakt med en annan häst. Att hålla hästar i grupp förbättrar deras förmåga att lära sig och att gå i grupp i större hage ger möjlighet till kontinuerlig rörelse vilket minskar risken för skada till följd av toppar av intensiv träning varvad med låg aktivitet.

Grovfodret är viktigt för hästen. Att tugga inger lugn. Det finns gott om forskning som visar att hästen kan få i sig tillräckligt med näring via grovfoder. Det förut-sätter förstås att fodret är analyserat så man vet hur mycket näring det innehåller när man bestämmer fodergiven. En tumregel är att hästen kan äta 2,5 till 3 procent av den egna kroppsvikten i kilo torrsbstans, det kan till exempel innebära 19-23 kg hösilage för en häst som väger 500 kg. Om hästen lätt lägger på sig och blir tjock, se då till att den får grovfoder med lägre näringsinnehåll. Du kan till exempel komplettera med halm. Det förs ibland fram en oro att hästar som får mer grovfoderrika foderstater ska drabbas av en höbuk. Den oron saknar grund om grovfodret är näringsriktigt och hästen tränas rätt.

”Vi släpper även våra tävlingshästar i stor hage. För oss är det viktigt att i största möjliga mån låta våra hästar få röra sig helt fritt varje dag. Det är de vana vid och det minskar därmed skaderisken. Jag har många gånger sett att mer rörelse och särskilt i frihet varit nyckeln till att lösa en hel del problem som dyker upp under ridningen”, berättar Peder Fredricson, Landslagsryttare i hoppning, Grevlundagården.

HUR HÅLLBART ÄR DET SOM HÄSTEN ÄTER?

Grovfodret skall utgöra basen i hästens foderstat. I Sverige kompletteringsfodrar många hästägare även med kraftfoder innehållande fett, protein eller stärkelse. Det kommer från råvaror såsom spannmål, linfrö eller i viss utsträckning sojaböner.

Av den soja som används till djurfoder i Sverige är det bara cirka fem procent som används till hästhund- eller kattfoder.

Det mesta av vårt foder odlas i Sverige men en del importeras från övriga Europa eller längre bort, till exempel sojan. Den största hållbarhetspåverkan från fodret kommer från odlingen. Det handlar om växthusgasutsläpp från maskiner och kemikalier från bekämpningsmedel. När vi odlar sker läckage av växtnäring som fosfor och kväve. När det läcker bidrar det till övergödning i sjöar och kustzoner över hela världen.

Ett annat globalt problem är att vi förlorat 25 procent av vår matjord genom erosion, det vill säga att jorden blåser eller rinner bort. Och fortfarande sker avskogning för odling och betesmark vilket bidrar till koldioxidsutsläpp och att vi förlorar biologisk mångfald.

Risken för en negativ påverkan från odlingen ökar med de grödor vi använder till kraftfoder. Som störst är riskerna när vi odlar grödor i varma länder, med mer bekämpningsmedel, och länder med svag lagstiftning kring miljö och arbetsmiljö. Sojaodlingar har stora utmaningar både när det gäller miljöfrågor och arbetsvillkor. Bland annat används fortfarande mycket farliga bekämpningsmedel när man odlar soja. Bekämpningsmedel kan utgöra en hälsorisk för de som arbetar i jordbruket samtidigt som de riskerar att förgifta naturen.

”Vi producerar grovfoder efter de näringsbehov våra djur har för att inte behöva köpa tillskottsfoder. På så sätt minskar vi transporter och klimatpåverkan. Gödslet återförs till åkrarna istället för att vi använder handelsgödsel och därigenom sluts kretsloppet. Så min idé är att fler bör tänka på vikten av ett bra analyserat grovfoder för att kunna minska mängden onödiga tillskottsfoder och transporter, samt ta hand om gödslet och återanvända det på åkrarna”, säger Lina Andersson tävlande i Lövsta Future Challenge Dressyr, avdelningen Unga ryttere.

VAD KAN VI GÖRA?

Generellt sett kan man säga att det innebär en lägre miljöpåverkan att odla grovfoder jämfört med de grödor som används till kraftfoder. Att odla hö eller hösilage är också positivt för markens kvalitet genom att det bidrar med mullämnen som även binder kol vilket i sin tur bidrar till att motverka klimatförändringarna.

Se till att en så stor del av hästens foderstat som möjligt består av ett bra grovfoder. För att kunna avgöra hur långt grovfodret räcker för att ge hästen den näring den behöver är det viktigt att ha en analys av näringsinnehållet i grovfodret. Med hjälp av det kan sedan en foderstat beräknas med ett oberoende foderstatsprogram. Genom den beräkningen blir det även tydligt om foderstaten behöver kompletteras med kraftfoder och mineraler. Håll sedan löpande koll på din hästs hull för att vid behov justera foderstaten. Förutom att det är bättre för miljön och för hästen att minska på kraftfodret så har det visat sig att svenska stallar kan spara tiotusentals kronor på att minska användningen av kraftfoder.

Om du behöver komplettera foderstaten med kraftfoder så undvik att köpa kraftfoder med soja som proteinråvara. Om hästen behöver mer protein så går det utmärkt att ersätta den med till exempel hetluftstorkad lucern, som ju dessutom har fördelen att vara ett grovfoder. Fråga efter foder som är odlat enligt miljö (hållbarhets)märkningar som EU-ekologiskt, KRAV och Svenskt Sigill.

HÄSTGÖDSELN ÄR EN VIKTIG RESURS

Hästgödseln utgör cirka 10 procent av den totala gödselmängden från alla husdjur i landet. En häst som väger cirka 500 kg producerar 8-10 ton gödsel varje år. Totalt blir det uppskattningsvis 2,7 miljoner ton gödsel per år i Sverige.

Gödseln är en viktig resurs som behövs för ett hållbart jordbruk. Gödseln innehåller olika näringsämnen som kväve, kalium, fosfor och mikronäringsämnen. Det innehåller också strömaterial som blir till mullämnen som är bra för åkermarkens struktur och bördighet. Växtnäringen behöver återföras till åkern och jordbruket för att minska vårt behov av energikrävande handelsgödsel. Om inte fosfor kommer tillbaka till åkermarken via stallgödsel och organiskt avfall måste ny fosfor brytas i gruvor. Gruvbrytning kräver energi och påverkar miljön negativt. Det är också så att vår planet har en begränsad mängd fosfor vilket gör att vi behöver hushålla med den så den räcker till alla även i framtiden.

Idag är det svårt och dyrt för många stall att göra sig av med gödseln på ett bra sätt. En anledning är att samhället ser hästgödsel som ett avfall och inte som en resurs. För många stall kan hanteringen av gödseln vara riktigt problematisk och också bli kostsam om inte hästhållaren hittar en bra lösning. Alla som är i kontakt med hästhållning behöver hjälpas åt för att ändra på det synsättet så att den hållbara lösningen blir den enkla och mest ekonomiska.

LÄCKAGE GER ÖVERGÖDNING

Vid all hantering av gödsel finns risk för läckage av växtnäring till luft och vatten. Det läcker även växtnäring från hästgödsel som ligger i hagar och fallor där marken inte är täckt av växtlighet. Läckage av växtnäring ut i naturen bidrar till övergödning av våra vattendrag. Därför är det viktigt att vi följer de regelverk och råd som finns för att hantera och lagra gödseln så att risken för läckage minimeras.

OLIKA STRÖMEDEL

Vi använder olika strömedel i våra stallar, framförallt halm, halmpellets, spån eller torv. Man har länge trott att gödsel med spån riskerar att förgifta marken men nu vet man att det inte stämmer. Däremot behöver en gödsel med spån vanligen längre tid för att komposteras.

VAD KAN VI GÖRA?

För att bidra till en hållbar utveckling är det viktigt att få tillbaka så mycket näring och mullämnen som möjligt från gödseln till jordbruket. Följ de regler som finns för gödselhantering. Det är viktigt att gödseln lagras så att den inte läcker gödselvatten som för med sig växtnäring och eventuella bakterier. Ofta lagras gödsel på en gjuten platta eller i en tät container. Vi behöver mocka hagar och fallor där marken inte är täckt av växtlighet.

Håll hästgödseln ren och fin. Tänk på att den ska användas till odling och att skräp kan spridas i naturen. Se till att det inte kommer med främmande föremål som balsnören och plast i gödselstacken. Försök minimera mängden strömedel som hamnar på gödselstacken för då blir gödseln ofta lättare för en lantbrukare att använda.

ÅTERFÖRA GÖDSELN DIREKT TILL ODLINGEN

Bäst ur hållbarhetssynpunkt är att återföra gödseln till åkermarken så att all näring och mullämnen kommer tillbaka till odlingen. En del av landets hästar finns på gårdar som producerar eget foder och använder gödseln på den egna åkermarken. Andra stall har avtal med lantbrukare som tar emot hästgödseln. Gödseln kan användas direkt men en mellanlagring kan vara bra och ibland behövas för att göra gödseln lättare att sprida och mindre skrymmande. Mellanlagringen eller komposteringen sker ibland på det fält där gödseln sedan ska spridas ut. Ibland kan det vara svårt att hitta lantbrukare som kan ta emot hästgödseln då den kräver en hel del arbete, både hantering och administration. Kontakta din branschorganisation, LRF eller kommun för att få tips på lantbrukare att kontakta eller om det finns andra verksamheter som kan var intresserade av din gödsel.

–"Stig H Johanssons travanläggning på Alby Gård har sedan länge köpt sitt grovfoder från Helleby Gård AB. Nu sluter de kretsloppet tillsammans genom att Helleby Gård tar tillbaka hästgödseln som växtnäring till odlingen. När fodret levereras så hämtas samtidigt gödseln för att undvika flera transporter. För Helleby Gård innebär det att de har minskat användningen av handelsgödsel. Men det har också krävt tid och tålamod och många samtal med kommunen. Och en del innovation av en gödselstuka för lagring på åkern där gödseln skall spridas efter kompostering. Stukan är formad med självfall vilket gör att nederbörden

rinner av utan att komma in i gödseln och förorsaka näringsläckage även om gödseln komposteras längre än två månader. Hanteringen av gödseln har även krävt stora investeringar i maskiner för att uppfylla miljölagens krav", berättar Staffan Söderberg, Helleby Gård AB och Karin Johansson, Alby Gård.

BIOGAS GER ENERGI OCH EN RÖTREST SOM ANVÄNDS I JORDBRUKET

Man börjar se hästgödsel som en resurs i biogas-anläggningar. Metoden är fortfarande dyr eftersom det ofta gäller stora anläggningar som kräver samarbete mellan flera gårdar eller företag. Men kostnaderna minskar och mindre gårdsbaserade anläggningar kan komma att bli ett alternativt längre fram. När gödseln rötas i en biogas-anläggning får vi både biogas som blir till energi och en rötrest som innehåller mullämnen och växtnäring. Rötresten ska återföras till åkern. Hästgödsel behöver oftast rötas tillsammans med något annat material som har mer vatten i sig, till exempel flytgödsel från andra djur.

VÄXTNÄRINGEN I ASKAN BEHÖVS OCKSÅ

Gödseln kan användas som bränsle, antingen direkt i en panna eller genom att det först görs pellets av gödseln. Försäkra dig om att inget annat förbränns i pannan som gör att askan blir förorenad. Det här alternativet är idag mer tillgängligt för gårdsnivå och ger oss energi. Tyvärr förlorar vi en hel del av gödselns värde som växtnäring så förbränning är därmed inte det bästa sättet att få tillbaka växtnäring till jordbruket. I askan har mullämnena och kvävet försvunnit men mineralämnen som fosfor och kalium finns kvar. Det är viktigt att hitta en lösning så att dessa ämnen kommer tillbaka till jordbruket.

STALLETS ENERGI-ANVÄNDNING

Mer än hälften av Sveriges koldioxidutsläpp kommer från transporter och elproduktion.

All energianvändning påverkar vår miljö och användning av fossila bränslen är den största källan till utsläpp av växthusgaser som bidrar till klimatförändringar. Klimatförändringar är vår tids ödesfråga och är kopplad till många globala katastrofer. Varmare klimat ökar risken för mer skadedjur, parasiter och exotiska sjukdomar. Mer regn och torra påverkar också tillgång på foder, och vid brist kommer priserna stiga. Vi har två möjligheter att påverka, dels genom att minska energianvändningen och dels genom att ställa om till förnybar energi och värme.

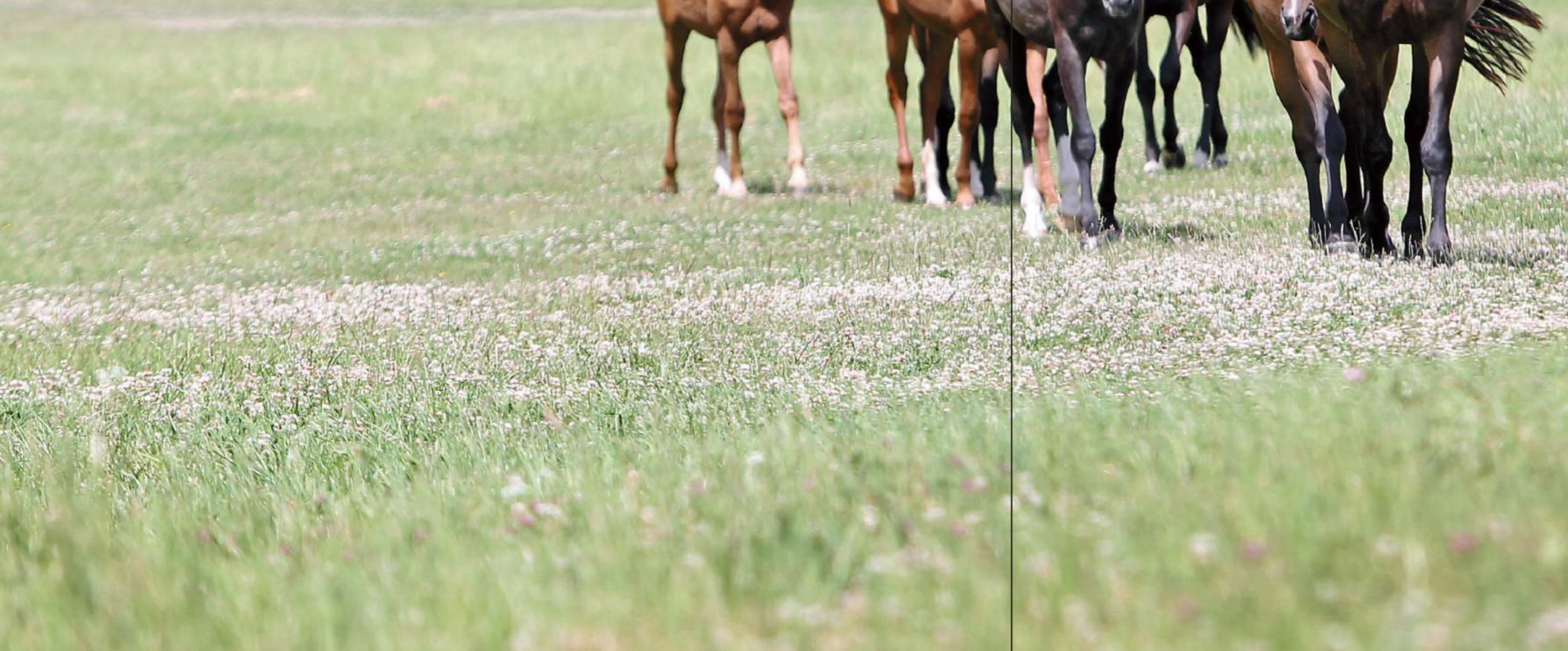
VAD KAN VI GÖRA?

Varje sparad kilowattimme är sparade koldioxidutsläpp och sparade pengar. Du kan spara så mycket som 20 procent på din elräkning när du byter glödlampor mot LED- och lågenergilampor. Det lönar sig att byta ut vitvaror som är äldre än sju år om den gamla återvinns och ersätts med en ny vara som har energiklass A+++.

Om man är få personer i ett stall är det enklast om alla som vistas i lokalerna hjälpas åt att hålla fönster och dörrar stängda och komma ihåg att släcka lamporna. Har man till exempel en stor ridskola kan det vara bra att installera snålspolande duschmunstycken och kranar. I vissa utrymmen kan till exempel ljussensorer installeras, som bara slår på när någon är där.

För att ställa om till förnybara energikällor bör du börja med att ta reda på hur anläggningen får sin värme och elektricitet. Börja med att välja ett abonnemang med miljömärkt el hos ditt energibolag. Om investeringsutrymme finns och du äger din fastighet finns bra exempel på stall som installerat solceller, bergvärmepump eller luftvärmepump. Du kan också ställa upp ett lite mindre vindkraftverk på gården. I några stall har man byggt in ljusinsläpp i taket för att slippa ha lampor tända dagtid. Det finns anläggningar där man eldar med egen gödsel i en värmepanna.

"Om du byter blandare/vattenkranar på tre ställen kan du spara 1000 kWh/år. Vid ett energipris på 1,5 kr/kWh så sparar du 1500 SEK/år", informerar Energi- och klimatrådgivningen.

TRANSPORTER – HÄSTEN PÅ RESA

Transporter står för en tredjedel av Sveriges klimatutsläpp. Här ingår också bilresor till och från stallet, hästar som transporteras till och från träningar, tävlingar och veterinärbesök samt transporter av produkter och avfall.

Det finns bara ett djurslag som reser mer än hästar och det är vi människor. Transporter, tillsammans med produktion av kraftfoder, är hästens största påverkan på klimatet. Att minska utsläppen från transportsektorn är en stor utmaning eftersom transporter fortfarande generellt domineras av fossila bränslen. Till exempel drivs alla B- och C-korts registrerade hästlastbilar enbart på diesel som är fossilt.

VAD KAN VI GÖRA?

För att minska negativ påverkan från transporter pratar man om bilen, bränslet och beteendet. Vi

behöver bättre bilar, miljövänligare bränsle och ett beteende som minskar onödigt resande. Sverige har en vision om att vara fossiloberoende till 2030 och till 2050 ska vi ha en hållbar och resurs-effektiv energiförsörjning utan nettoutsläpp, det vill säga Sverige ska se till att det tas upp mer koldioxid än vad vi släpper ut.

Vi kan var och en bidra till minskade antal resor med fossila bränslen, där den bästa resan är den som inte sker. Sharing economy (delad ekonomi) eller Collaborative Consumption (samverkande konsumtion) syftar till att dela på resurser – till exempel att samåka till och från stall och träningar och göra gemensamma inköp av grov- och kraftfoder samt strö som samtransporteras till stallet. Det är mer klimatsmart med ambuleringstränare som kommer till anläggningar, än att flera ekipage ska köra egen trailer. Det finns ridskolor som planerat ridgrupper med barn från samma stadsdel för att de ska kunna samåka och spara resor.

Med en bensindriven bil som drar 1 liter milen och körs 100 mil per år kan man spara nästan 2000 kronor per år genom sparsam körning. I dagsläget

”Genom sparsam körning kan medelbilisten också minska sin bränsleförbrukning med mellan 5 och 15 procent”, säger Martin Prieto Beaulieu från Gröna Bilister.

drivs alla hästlastbilar på marknaden av diesel. Till att börja med kan man använda biodiesel, en diesel där man blandar in förnyelsebara råvaror. Dessutom finns biogas- och etanolbilar som passar bra till att dra hästtransport med. Under flera år har det varit ett stort fokus på batteriutveckling och en snabb framfart av elbilen. Nästan alla biltillverkare kan idag erbjuda en elbil eller laddhybrid. En elbil som drivs av förnybar el är en viktig lösning i framtiden. På längre sikt bör vi även kunna förvänta oss en omställning i utbudet av hästlastbilar.

—”När jag inte rider min fina häst kör jag den 100 procent eldrivna bilen Nissan Leaf! I framtiden hoppas jag att även hästbussar och flygplan kommer kunna gå på grön energi”, säger Emma Karlsson tävlande i Lövsta Future Challenge Dressyr, avdelningen Unga hästar.

Det har också visat sig att det många gånger saknas bra kollektivtrafik till ridskolor vilket medför att många tar bilen. Se till att påverka din kommun så att det finns en busshållplats i närheten av din anläggning. Använd lokalpressen och kontakta dina lokalpolitiker direkt.

HÄSTENS OCH RYTTARENS UTRUSTNING

Internationellt sett så håller allt fler företag som producerar och säljer kläder och skor på att ställa om till en mer hållbar produktion, där produkter också är gjorda av mer hållbara material.

Förra året handlades det för 150 miljoner kronor på Göteborgs Horse Show, ett event som pågår i knappt fyra dagar. Det här innebär förstås att utrustning till häst och ryttare får en allt större påverkan på planeten. Den största hållbarhetspåverkan finns där utrustningen produceras även om butikerna, transporter och hur vi sköter om våra produkter också påverkar. Genom att efterfråga mer hållbara produkter och tjänster kan vi hjälpa till i omställningen till en ridsportutrustning med positiv påverkan.

SADEL, TRÄNS OCH RIDSTÖVLAR, MYCKET LÄDER BLIR DET...

Många produkter inom ridsport är just lädervaror som ridstövlar, sadlar, träs och grimmor. Läderindustrin producerar globalt två miljarder kvadratmeter läder per år och omsättningen har ökat med drygt tio procent per år sedan 2002. Lädrets ursprung är en djurhud som kommer från slakterier. Vilket gör att ursprungslandets djurskyddslagstiftning påverkar hur djuret har haft det under sin levnad.

”Allt läder i våra produkter är 100 procent vegetabiliskt garvat och kommer från vårt eget garveri i Tärnsjö. Att svenska nöthudar håller en hög kvalitet beror väldigt mycket på vårt klimat, vi har inte så mycket insekter som livnär sig på djuren. Sedan har vi ju en av världens strängaste djurskyddslagstiftningar som till exempel förbjuder användandet av elpistoler”. Detta säger Thomas Bayerlein på Tärnsjö Garveri.

Djurhuden måste garvas innan den används och den vanligaste garvningsmetoden idag är kromgarvning. Krom är en tungmetall som inte kan brytas ned i naturen utan följer med i avloppsslammet från garveriet eller hamnar i naturen när skinn- och läderprodukterna kastas. Krom som släpps ut i naturen när lädret blir liggandes på soptippar eller bränns kan förvandlas till cancerframkallande ämnen. Det förekommer även andra tungmetaller i garvningsprocessen som är farligt för människor, djur och miljö.

Merparten av lädret till vår ridsportutrustning kommer idag ifrån Indien. Arbetsmiljön i garverier är ofta dålig och farlig. Garveriarbetare löper dubbelt så stor risk att drabbas av sjukdom jämfört med andra på grund av exponering av höga halter av krom. Brist på eller ingen skyddsutrustning alls ger bland annat andningsproblem, ökad frekvens av astma, hudbesvär, minskad fertilitet och olika former av

cancer. Även människor som bor nära garverierna blir sjuka. Indiska myndigheter känner till problemen och har själva intygat att kromförorenat grundvatten förekommer. Dessvärre har man inte löst vem eller vilka som ska betala för miljöförstöringen.

ETT HÄSTTÄCKE MOTSVARAR MINST SEX STYCKEN T-SHIRTS

Textilindustrin är en av världens största branscher och bidrar till betydande hållbarhetsutmaningar. 2014 var inflödet av kläder och textil i Sverige 128 000 ton, vilket motsvarar 13,1 kilo per person. Av dessa slängs 8 kg i soporna.

För att göra en t-shirt används en kvadratmeter tyg, ett par ridbyxor behöver två kvadratmeter och ett hästtäck, med ett lager tyg, behöver cirka 6 kvadratmeter. Lågt räknat kan vi anta att vi har en miljon hästtäck i Sverige. Det motsvarar minst 6 miljoner t-shirts; kanske till och med dubbelt så många eftersom en kvadratmeter hästtäck väger mer än en kvadratmeter t-shirt. Numera finns det allt fler klädesplagg i handeln med miljömärkningar men än så länge hittar vi sällan ridmode, hästtäck och schabrak som har det.

Att odla en gröda för mat, foder eller som råvara till tyg sker på samma sätt. Den största miljöpåverkan från textil och kläder kommer från produktionen och framtagning av material och råvaror. Men även transporter liksom hur vi vårdar och tvättar kläderna påverkar. Kläder kan även ha material från djur såsom ull, dun och päls. Vilket gör att det är viktigt att försäkra sig om att dessa material kommer ifrån djur som har behandlats väl.

”När vi på Equirex producerar våra ridkläder så gör vi det på ett sätt som minimerar vårt ekologiska fotavtryck, från material till solpaneler på kontoret till sockret i kaffet. Vi upplever att det har blivit enklare att få tag på mer hållbara material som ekologisk bomull och återvunnen polyester. Vi måste fortfarande vara villiga att betala lite mer. Kärleken till hästar och kärleken till naturen ligger inte långt ifrån varandra”, berättar Marjolein van Hilten på EquiRex.

Idag har bomullsodlingen särskilt stora utmaningar, den är mycket vattenkrävande och använder stora mängder bekämpningsmedel. För att producera en t-shirt går det åt 2500-2800 liter vatten. Det är lika mycket som en person normalt dricker under tre år. Eftersom bomullsodling sker i torra områden där sötvatten är en bristvara krävs mycket konstbevattning. Industrin förbrukar en fjärdedel av världens insektsbekämpningsmedel och en tiondel av ogräsmedlen på endast drygt två procent av åkermarken.

Även produktion av konstfibrer, som polyester och nylon, innebär en betydande miljöpåverkan. Denna beror till stor del på att produktionen av dessa material är mycket energikrävande, samt att de är gjorda av fossil råvara som till exempel olja.

Det används en hel del kemikalier vid färgning av textilier samt högflourerande ämnen till impregnering och smuts- och vattenavvisande ytor. Högflourerande ämnen kan påverka fortplantning, misstänks vara cancerframkallande och påverkar immunförsvaret negativt. De är oerhört persistenta, vilket innebär att de har svårt att brytas ned i naturen. När textilier tvättas kan vissa kemikalier följa med avloppsvattnet ut i naturen.

Ofta skildras usla arbetsförhållanden i textilindustrin i våra medier. Det handlar om låga löner och dålig arbetsmiljö med brist på skyddsutrustning mot till exempel exponering av kemikalier.

PLAST FINNS ÖVERALLT

I stall kan man hitta mycket som är gjort av plast. Bland annat hinkar, burkar, benskylld, borstar, och grepar. Den globala produktionen av plast ökar hela tiden och har fördubblats under de senaste 15 åren. År 2012 producerade vi 288 miljoner ton plast. Plast har många fördelar som material men en del plast har också stora nackdelar. Tillverkningsprocessen är väldigt energikrävande och dessutom är de flesta plaster tillverkade av fossil olja vilket i sin tur påverkar klimatet när oljan tas upp ur marken eller när plasten förbränns.

Plaster innehåller också kemikalier och en del av dessa kan innehålla giftiga ämnen som kan läcka ut och påverka oss människor. Flera plaster misstänks ligga bakom till exempel allergier, astma, diabetes, fetma eller störd fortplantningsförmåga. Det tar hundratals år för en bit plast att brytas ner i naturen. När vissa plaster slits, sprids små plastfragment så kallad mikroplast, ut i vår miljö. När man till exempel tvättar ett fleeceplagg kan upp till 1900 partiklar frigöras, ta sig rakt igenom reningsverkens system utan att fastna och sedan misstas för mat av vattenlevande organismer. Forskare tror att år 2050 kommer 99 procent av alla fåglar ha plast i sina magar, något som gör att de så småningom förgiftas och blir sjuka.

Det sker en hel del utvecklingsarbete inom plastindustrin för att hitta nya och mer hållbara plaster. En metod är att tillverka plats från bioråvara, som då behöver odlas hållbart för att vara en helt hållbar lösning. En annan är att byta ut problematiska kemikalier.

VÅRD OCH ANDRA PRODUKTER

Upp till 7 000 ämnen används i våra allra vanligaste skönhetsprodukter. Även om inte alla är farliga vet vi väldigt lite om cocktaileffekten, det vill säga effekten av kemikalierna när de samverkar och följderna av det. Låga doser av kemiska konserveringsmedel och parabener som ofta används i kosmetika, schampo och hudkrämer kan vara hormonstörande och kopplas i flera fall till cancer. Motsvarande gäller för produkter som används till hästar.

”I framtiden hoppas jag att man tar fram fleece utan polyester eller går över till mer hållbara alternativ som bambu till exempel i lindor, täcken och kläder”, säger Per Sandgaard, vinnare Lövsta Future Challenge 2015, avdelningen Unga hästar.

Insektsmedel är framtagna för att ha effekt mot levande organismer, så andra djur och växter än den tänkta målorganismen kan också komma att påverkas. Vissa insektsmedel är baserade på så kallade naturliga, eteriska oljor. Även dessa är det bra att vara försiktig med då de kan orsaka överkänslighet eller allergi hos både människor och djur.

Utvecklingen av resistens hos bakterier som orsakar sjukdomar hos människor eller djur blir vanligare över hela världen. Det betyder att de mediciner vi använder blir verkningslösa. Det är särskilt problematiskt hos vissa produktgrupper eftersom det inte kommer att finnas några nya alternativ att få tag i inom de närmaste åren. Detta gäller bland annat antibiotika och avmaskningsmedel.

VAD KAN VI GÖRA?

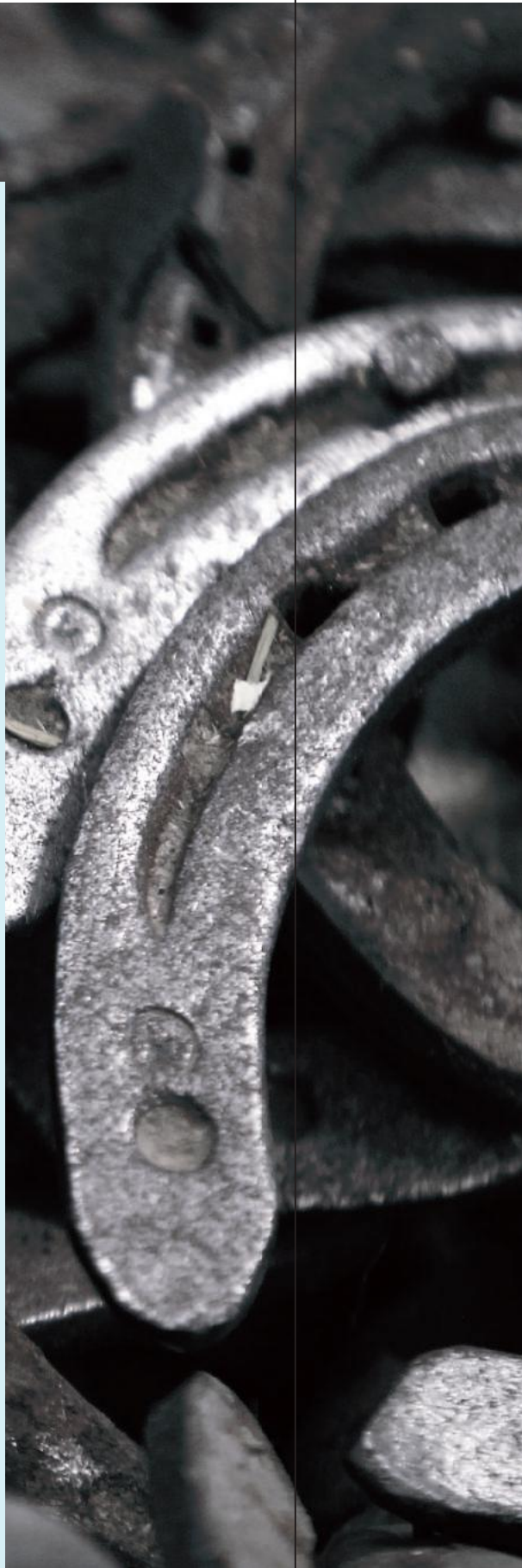
För att hjälpa till i omställningen behöver vi inom ridsporten öka vår efterfrågan på mer hållbara produkter och tjänster.

Köp inte nya saker i onödan, se om du kan köpa second-hand och bidra själv genom att skänka eller byta med andra #geborttillsport.

Köp textilier, läder och utrustning av bra kvalitet som kommer att hålla länge och vårda dina kläder och din utrustning. Laga saker om möjligt.

Tvätta på så låg temperatur som möjligt. Du sparar 40 procent energi om du tvättar i 30 grader istället för 40 grader.

Välj miljövänliga tvätt-, rengörings- och impregneringsmedel.

När du skall köpa nytt, undersök om det finns alternativ som är producerade, odlade, framtagna på mer hållbara sätt. Det kan också finnas bra kläder och produkter i andra butiker som inte säljer hästsportssaker.

- Textilier: kolla efter ekologiska alternativ och miljömärkningar som GOTS, IFOAM, KRAV eller EU Ecolabel; eller märkningar som har att göra med kemikalierna som finns i produkterna eller som har använts i deras produktion som Bluesign och Oeko-Tex.
- Läder: Det finns några företag som använder vegetabilisk garvning eller naturgarvning när de producerar läder. Då används biologiskt nedbrytbara vegetabiliska garvämnen, som finns i t ex ekbark, istället för tungmetaller. Fråga efter vegetabiliskt garvat, ekologiskt läder och djurhudens ursprungland.
- Plast: se över vilka plastprodukter du kan ersätta och undvika. En sopkvast av naturstrån är lika bra som en med plaststrån. "Plastprodukter är ofta märkt med en siffra i en triangel. En enkel tumregel man kan använda för att undvika de farligaste plasterna när man handlar är : " 4, 5, 1 och 2, allt annat låt stå! " Det betyder att 3, 6 och 7 helst ska undvikas. Siffrorna 2 och 4 anges ha låg risk om de inte upphettas. 1 och 5 anges ha låg risk generellt.
- Vårdande produkter: köp ekologiska eller miljömärkta produkter. Använd huva och täcke som skydd istället för insektsmedel. För att undvika resistens måste vi till exempel sluta att behandla och avmaska våra hästar i förebyggande syfte. Förekomst av parasiter ska kontrolleras genom träckprov. Antibiotika ska bara användas när det verkligen behövs och man ska inte heller avbryta en behandling.
- Köp gärna produkter som är rättvisemärkta om det finns – för att försäkra dig om att de som har tagit fram produkten har bra arbetsvillkor och rättvisa löner.
- I och med att det inte alltid framgår hur en vara är producerad, ställ frågor i butiken eller skicka en e-post. Hjälpt dem på traven genom att fråga efter hållbara alternativ. Be om att få veta om det finns produkter av hållbart material och miljömärkningar. Alternativen finns och de kommer att bli flera. Att ställa en fråga kommer att öka förändringstakten.
- Ta reda på hur man återvinner uttjänta produkter som plast, textilier och kläder, så att materialen ska få leva vidare. Mer om avfall och återvinning på nästa sida.

STALLETS AVFALL OCH ÅTERVINNING

Avfall ses allt mer som en resurs. Om vi återanvänder produkter eller material så undviker vi den negativa påverkan som sker vid utvinning av nytt material.

I Sverige har vi varit tidiga med införandet av källsortering, där målet är att produkten återanvänds, materialåtervinns eller tillvaratas på sitt energiinnehåll genom att förbrännas. Material från avfall kommer att bli ännu viktigare framöver och det är viktigt att vi källsorterar överallt, även i stallet.

I stallet förekommer många olika sorters avfall. Löpande verksamhet ger till exempel mycket plastavfall från ensilage, strö och plastburkar liksom pappersavfall från till exempel fodersäckar. Med jämna mellanrum får vi metallavfall som hästskor och kattmatsburkar, ibland måste vi måla om och byta batterier. Farliga ämnen behöver hanteras särskilt eftersom de kan göra stor skada om de hamnar fel. Farligt avfall är till exempel batterier och elektronik.

Visste du att 2013 så återvanns bara 83 procent PET-flaskor? Sveriges miljömål som är 90 procent och visar att för många små PET-flaskor slängs i vanliga papperskorgar istället för att pantas. Trots att vi är bra på att källsortera i Sverige så har mängden avfall ökat och på drygt 20 år har vi gått från att slänga runt 300 kilo per person och år till mer än 450 kilo per person och år. Det är en ökning på 50-procent. Ökningen speglar att vi konsumerar mycket resurser från jorden.

VAD KAN VI GÖRA?

Avfallstrappan styr hur avfall tas hand om i Sverige. Minska avfall genom att laga det som är trasigt. Det är det bästa sättet att minska användandet av jordens resurser och vår påverkan miljön. Försök återanvända genom att byta, köpa, sälja och skänka bort saker du inte behöver. Därefter kan vi återvinna materialet. Alla förpackningar och tidningar kan återvinnas på återvinningsstationer. Materialet kan då bli till nya produkter. En kompost är bra för att återvinna mat och trädgårdsavfall. När det gäller hästskor, så finns det system för återvinning av järn. Du kan få mellan 0,5-1 krona per kilo järn. Prata med din hovslagare, det kan bli ett litet plus i dennes balansräkning. Överblivna mediciner och gamla termometrar ska, precis som vår egna, lämnas in på apotek.

Vad gäller det som inte kan återvinnas ska energin i materialet utvinnas genom förbränning. Det som slängs i soppåsen kan bli till fjärrvärme och el genom förbränning i ett fjärrvärmeverk. I sista hand ska deponering väljas, det vill säga laggas på tippen.

Du som verksamhetsutövare är ansvarig för hanteringen av ditt avfall. Notera att det är olika regler för privatpersoner och verksamhetsutövare hos återvinningscentraler, både vad gäller mängden avfall och kostnader. Det är förbjudet att elda upp ensilageplast. Ensilageplast samlas in på flera stationer, fyra gånger om året via Svepretur. Insamlingen finansieras genom en återvinningsavgift. När du köpt dina produkter har du alltså redan betalat återvinningsavgift och kan utan ytterligare kostnad lämna sorterad returplast till en samlingsplats för återvinning. Du kan också prata med din leverantör av grovfoder som kan hjälpa dig.

EN MER HÅLLBAR TÄVLING

När man anordnar tävlingar har man möjlighet att marknadsföra sig själv, attrahera sponsorer men också möjlighet att kommunicera med och påverka andra. Olika grupper möter varandra och nås av tävlingens olika budskap, till exempel tävlande, funktionärer, sponsorer, utställare och publik.

Hur stor tävlingen är och om den sker på en befintlig anläggning eller inte har förstås betydelse för vilken påverkan tävlingen får. Om ni ska ordna en större tävling så har den internationella organisationen FEI tagit fram en handbok för hållbara event, FEI Sustainability Handbook for Event Organisers.

Det finns ett antal områden som berör alla tävlingar; transporter, mat och dryck, avfallshantering, priser och försäljning, tillgänglighet och jämställdhet. Ett sätt att komma igång med arbetet är att fokusera några områden från start och sedan lägga till fler allteftersom.

TRANSPORTER

Informera tidigt om hur publiken kan ta sig till tävlingen på miljövänliga sätt till exempel kollektivt eller samåkning. Att samåka är trevligt och är ett bra sätt att träffa nya människor. En tydlig vägbeskrivning till tävlingen kan minska både onödig restid och bränsleåtgång.

MAT OCH DRYCK

Att påverka mat och dryck är enkelt. Kaffe och mjölk som är ekologisk, klimatkompenserad

och Fair Trade-märkt ger mycket värde till liten kostnad. Att erbjuda vegetariska alternativ kan minska miljöpåverkan och kostnader för inköp av råvaror. En helt ekologisk maträtt kan skapa positiv uppmärksamhet och är bättre för miljö och djurhållning. Se till att minimera mängden avfall, tex wraps behöver man ingen tallrik eller gaffel till. Om ni måste ha engångsartiklar, använd miljömärkta och nedbrytbara sådana.

KÄLLSORTERING

Se till att ha lättillgängliga och tydliga kärl för sortering i olika fraktioner, gärna med både text och bild. Pantburkar ger dessutom en peng tillbaka.

PRISER OCH PRODUKTER

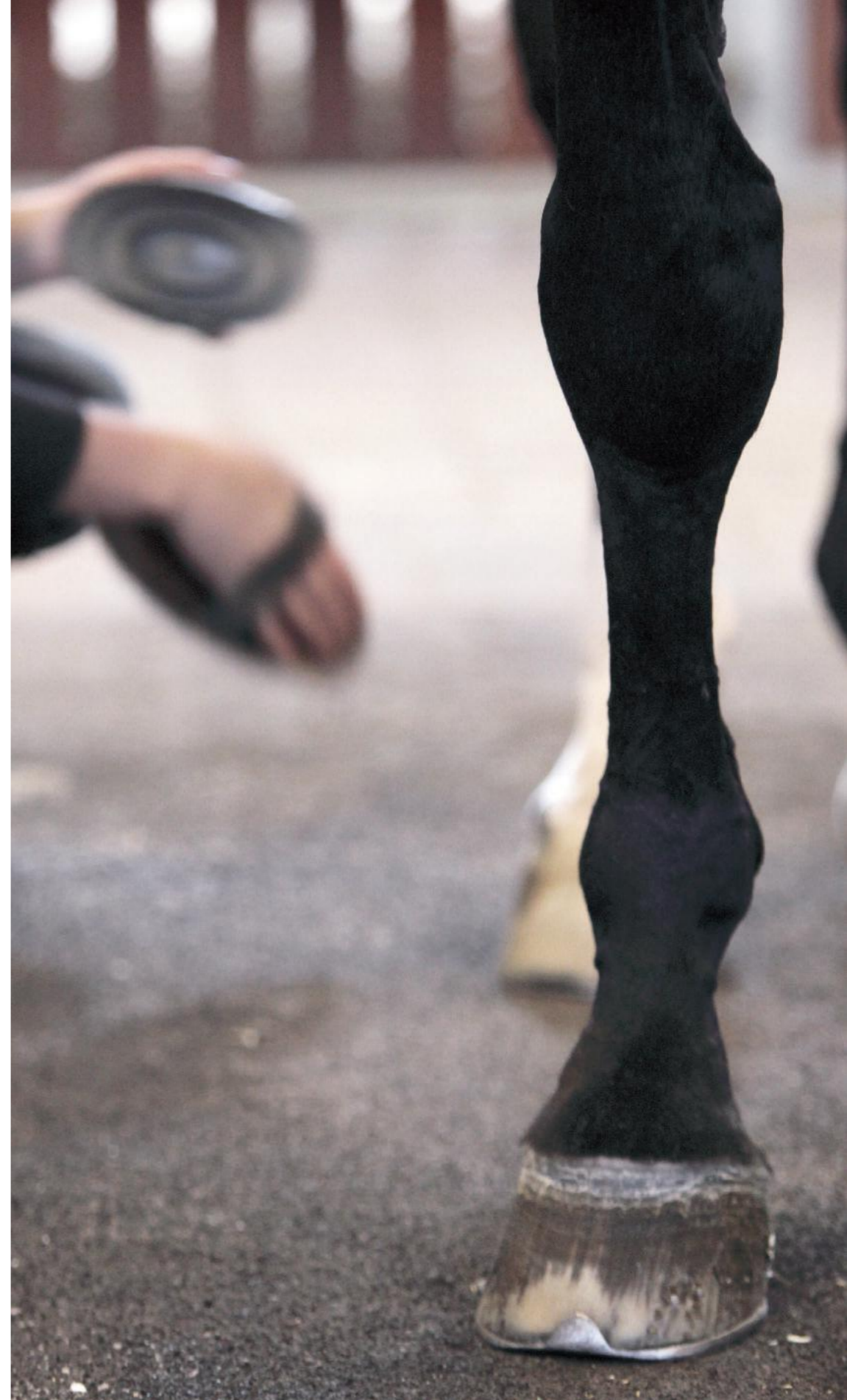
Försök att ordna miljövänliga priser och ge sådant som mottagaren kan använda. Presentkort på tjänster kan också vara ett alternativ såsom miljövänlig tvätt och impregnering. Om ni har utställare så se om det finns goda exempel som ni kan lyfta fram.

TILLGÄNGLIGHET OCH JÄMSTÄLLDHET

Tänk på att göra det möjligt att komma och se på tävlingen även om man har någon funktionsnedsättning. Hur är det med jämställdheten? Syns både kvinnor och män genom hela sammanhanget till exempel vid prisutdelningen?

SPRID KUNSKAP OM HÅLLBAR UTVECKLING

Förutom att tydligt visa och berätta om det ni gör på själva tävlingen så kan ni passa på att tipsa om någon artikel, webbplats eller publikation som beskriver någonting kring hållbar utveckling och hästar.

VÅR DEFINITION AV HÅLLBARHET OCH VÅR AVGRÄNSNING AV STUDIEN

Författarna har använt vetenskapligt publicerade och väl beprövade definitioner på hållbarhet och en hållbar utveckling.

Bedömning av hållbarhetspåverkan från de områden som redovisas har sin utgångspunkt i de fyra hållbarhetsprinciperna, som omfattar både ekologisk och social hållbarhet, kallade för "Det Naturliga Stegets metodik" (eller FSSD i vetenskapliga publikationer) och de "Planetära Gränsvärdena" från Stockholm Resilience Center.

I den här första översikten sätts hästen i fokus och de närliggande, större och gemensamma hållbarhetsfrågorna som berör alla som håller på med hästar, privat eller professionellt har identifierats. Vardagliga flöden av produkter och tjänster är i fokus. Skriften har främst ett svenskt perspektiv. Frågor som berör ett fåtal eller enstaka aktiviteter som att bygga anläggningar, byggnader och maneger har inte tagits med. Inte heller kringverksamheter som sjukvård och försäkringsverksamhet är med i den här skriften. Utvalda områden är bedömda ur ett livscykelperspektiv, det vill säga hållbarhetspåverkan från vagg till grav.

FÖRFATTARNA TILL SKRIFTEN

Jenny Blomberg har sin bakgrund i mediabranschen men arbetar sedan flera år tillbaka med hållbarhetsfrågor. Specifikt som klimatstrateg och projektledare på ZeroMission med att implementera miljö- och klimatåtgärder som stärker varumärken. Hon är utbildad marknadskommunikatör på Berghs School of Communication och har en masterexamen i Hållbart Företagande från Stockholm Resilience Centre. Är en hängiven ryttare sedan sju års ålder med sin bas i ett litet privatstall på Ryttnarstadion i Stockholm.

Camilla Välimaa har arbetat med hållbar utveckling och företagande under de senaste 15 åren. Uppdrag inom jordbruks- och livsmedelssektorn har löpt som en röd tråd genom den här tiden, inte minst under de åtta åren som hållbarhetsansvarig på Lantmännen. Hon är utbildad markväxtagronom med fokus på hållbar utveckling. Sedan 2008 arbetar hon som rådgivare inom hållbart företagande, i Sverige och internationellt, för organisationen Det Naturliga Steget. Camilla gillar sedan barnsben fartfyllda uteritter kombinerat med skogspromenader och är idag medryttare till ett engelskt fullblod i Vaxholm.

VILL DU VETA MER?

Här presenteras kunskapssajter med oberoende fakta inom det mesta som berör hästen och hästverksamheter.

Oberoende betyder att den som ger rådet eller lämnar informationen inte på något sätt tjänar på att ge dig ett visst råd eller fakta framför ett annat. Här finns också mer information kring alla de områden som tagits upp i skriften, alltifrån lagstiftning till mer detaljerade tips och råd.

Hästnäringens Nationella Stiftelse, Hästsverige, Jordbruksverket, Svenska Ridsportförbundet, Lantbrukarnas Riksförbunds avdelning för hästföretagande, Sopor.nu och Svepretur. Glöm inte din egen branschorganisation. När det gäller konsumtion av produkter och tjänster så finns en hel del information och tips att få från olika konsumentföreningar som; Medveten konsumtion, Sveriges konsumenter och Konsumentverket.

TA HJÄLP AV EN KUNNIG RÅDGIVARE

Ta reda på hur mycket information, råd och stöd din kommun eller länsstyrelse kan erbjuda dig. Det kan variera beroende på tillgängliga resurser och fokus för verksamheten. Om du behöver mer rådgivning och har möjlighet att betala för rådgivningstjänster så kan du ta hjälp av till exempel Hushållningssällskapen eller Växa Sverige.

SKRIFTEN ÄR FRAMTAGEN PÅ UPPDRAG AV OCH FINANSIERAD AV:

© Det Naturliga Steget **zero**mission

Ett varmt tack till Lövsta Stuteri för att vi får använda deras bilder samt till Sara Öström Linde (www.tvafotogafer.se) för bild på sidan 9 och Elisabeth Riksen för bild på sidan 12.

© Februari 2016

100% returpapper i omslaget.

